

Kirjandusolümpiaad 1995

LUULE EPNER, TÜ eesti kirjanduse õppetooli dotsent
HELI NOOR, TÜ eesti kirjanduse õppetooli vanemlaborant

Tartu Ülikooli eesti kirjanduse õppetooli ja Riigi Kooliameti korraldusel toimunud kirjandusolümpiaad hõlmas seekord kahe ühtaegu sarnase ja erineva kirjaniku – siurulaste August Gailiti ja Henrik Visnapuu loomingut. Kuni viimase ajani olid elulõpu paguluses veetma sunnitud kirjanike teosed raskesti kättesaadavad. Nüüdseks on meie lugemislauale jõudnud Visnapuu mahukas luulevalimik "Mu ahastus ja armastus" ning Gailiti paremate romaanide kordustrükid. Mõlema kirjaniku loomingus on küllaga intrigeerivat, poolt või vastu väitlema kutsuvat. Tänavuse olümpiaadiga loodetigi ergutada huvi nende põnevate autorite vastu.

Nagu tavaks, toimus olümpiaad kahes voorus. Esimeses voorus kirjutasid õpilased uurimistöö, mille teemasid pakkus komisjon seekord välja tervelt 28. Kevadisel koolivaheajal Tartus aset leidnud lõppvooru kutsuti 60 edukamat õpilasuuriijat: 39 vanemast (11.-12. klass) ja 21 nooremast rühmast (9.-10. klass).

Vanemas rühmas saabus komisjonile 58 õpilasuurimust. Tundub, et praeguses mitte just eriti kultuurilembeses ajas võib tööde hulga rahule jääda. Lõppvooru kutsutute arv näitab, et ka taseme üle polnud põhjust nuriseda. Soovitatud teemadest leidis käsitlemist 19. Teistest märksa populaarsemateks osutusid "Kunst ja kunstnik, maa ja rahvas A. Gailiti romaanis "Leegitsev süda"" ning "Ekke Moor ja Toomas Nipernaadi", korduvalt valiti ka teemasid "Argiilma trotsivaid tegelasi A. Gailiti loomingus" ja "Piibli tegelased A. Gailiti novellides". Luuleteemadest inspireeris enim "Käib ingel ühes majas saatanaga." (Püha ja patune Visnapuu).

Üsna ootuspäraselt eelistati proosateemasid luulele ning probleemistiku või tegelaste käsitlemist esseistlikele interpretatsioonidele. Vahet mitte nii ootuspäraselt kirjutati parimad tööd siiski Visnapuust. Neid vääristas originaalne, materjali vabalt valitsev mõttearendus. Esimese vooru esikohta jagasid **Nele Hollo** Võru 1. Keskkoolist (õpetaja V. Leesalu), kes uuris piiblimotiivi Visnapuu luules, ning **Kati Lindström** Tartu Miina Härma Gümnaasiumist (õp R. Volmer) uurimusega "Käib ingel ühes majas saatanaga". Esiviisikusse mahtusid veel **Kaia Laidra** Saaremaa Ühisgümnaasiumist (õp R. Ilves), **Annaliisa Ainsalu** Türi 1. Keskkoolist (õp A. Kurvits) ja **Kristi Ilves** Viljandi C. R. Jakobsoni Gümnaasiumist (õp E. Rummel).

Traditsioonilisele motiivi- ja karakteriana-

lüüsile rajatud tööde tase oli võrdlemisi kõikum. Plusspunkte teenisid need tööd, milles osati esile tuua tegelaste kogu seesmine keerukus ja vastuoludki, takerdumata lihtsustavatesse skeemidesse, ning veenvalt esitada oma isiklik suhe tegelasse või teosesse. Kirjutaja vaatepunkt oli neis töodes selgesti nähtaval. Nii näiteks läksid arvamused üsna huvitavalt lahku Toomas Nipernaadi puhul. Üksmeelselt toodi välja Nipernaadi kunstnikuloomus, kuid mõni kirjutaja pidas talle kirglikku kaitsekõnet, teine aga arvustas ta ellusuhtumist. Tuli ette poleemikat kirjandusteaduslike tõlgenduskaanonitega, kuid ka vastupidi – mõni töö kujutas endast tihedat tsitaadirägastikku, millest kirjutaja enda arvamused enam läbi ei paistnudki. Sekundaarkirjanduse mõistlik ja mõõduitudeline kasutamine, võoraste seisukohtade kommenteerimine ja korrektne viitamine on kunst, mis nõuab õppimist-harjutamist ning juhendava õpetaja abi on siin vajalik. Esikohatöodes oli arutlus sidus, tsitaadid sekundaarkirjandusest ja/või vaadeldavatest teostest õnnestunult oma mõttearendusse sulatatud.

Sageli püüti uurimust mitmesuguste võtetega elustada ja isikupärastada. Koostati tabeleid ja diagramme – mõnikord jäid need küll kirjandusvõoraks liiglihaks –, lisati tekstile illustatsioone jms. Huvitavaks võtteks oli tegelaste kujutluskõnelus, mis tsitaatides ja osavalt juurdeluuletatud repliikides tõi ilmekalt nähtavale eri teostesse kuuluvate kangelaste sarnasuse ja erijooned (õnnestunult näiteks K. Laidra töös "Naistegelasi A. Gailiti romaanides").

Küllalt üldiseks puudujäägiks tuleb lugeda õpilaste nõrka stiilitunnetust. Traditsiooniline realism raskusi ei valmistanud (siiski oldi vahel kaotamas piiritaju tegelikkuse ja kunsti vahel), ent kui puututi kokku gailitliku uusromantismiga, ei osatud tihti selle stiililist omapära näha ega analüüsis arvesse võtta. Samalaadseid probleeme tekkis mõnel kirjutajal luulekujundi tõlgendamise ja nähtavasti on esteetiline tundlikkus pigem arendatav kui kätetoetatav. Rikas ja mitmekesine lugemiskogemus kasvatab tähelepanelikkust stiilierisuste suhtes, õpetajal on siin rohkem toetav ja delikaatselt suunav roll.

Meeldivalt üllatas õpilaste hea piiblitundmine, orienteerumine pühakirja sündmustes ja tegelastes. Teemal "Piibli tegelased A. Gailiti novellides" kirjutati mitu huvitavat tööd. "Laatsaruse" ja "Barrabase" nimitegelasi osati kõrvutada piibllilooga ning näidata Gailiti tõlgenduse omapära.

Ortograafia ja sõnastuse poolest olid tänavused tööd keskeltläbi rahuldavad, lausa raskeid vigu ei esinenud. Siiski tuli lugeda ka selliseid stiiliveidrusi nagu "Neiu pärast võtab mees ette tee elu hammasrataste vahele" või "Mõned nimed on tuletatud Piibli juuresolekul".

Lõppvoorus lahendas 36 Tartusse saabunud õpilast kuue tunni jooksul ülesandeid, mis nõudsid Gailiti ja Visnapuu loometee ja peateoste tundmist, samuti oskust kirjanikke omavahel võrrelda ning asetada nende looming laiemasse kultuurikonteksti. Erineva kaaluga ülesannetes oli võimalik saada 137 punkti. Võitja punktisumma (123) oli maksimumile küllalt lähedal, viimaseks jäänu kogus punkte ligi poole vähem – 67.

1. ülesanne. *Nimetage kirjanduslik rühmitus, kuhu kuuluvad nii A. Gailit kui ka H. Visnapuu. Loetlege selle rühmituse teised liikmed. Mis aastail rühmitus tegutses? Miks lahkusid Gailit ja Visnapuu sellest rühmitusest?*

"Siurut" tundsid õpilased hästi, mõningaid raskusi valmistas vaid Gailiti ja Visnapuu lahkumise põhjuste avamine. Oli ülipõhjalikke vastuseid, kus anti "Siuru" tegevusest faktirikkam ülevaade kui küsitud oli. Tõenäoliselt osutus nii selle kui ka mitme teise ülesande jaoks väga heaks abiliseks H. Peebu põhjalik monograafia Visnapuust, mõni vastaja paistis olevat lugenud ka Visnapuu memuaare. Ette tuli ka eksimusi, nii arvati siurulaste hulka B. Alver, A. Kitzberg, isegi J. Anvelt.

2. *Lisage H. Visnapuu luulekatekendes puuduvad naised (7 katkendit luuletustest "Maria", "Jumalaga, Ene!", "Eokene eo-oo", "Sireli", "Esimene kiri Ingile", "Maga Alaea", "Laulud Hödele VI").*

Mälu ja intuitsiooni abiga täideti lüngad küllaltki täpselt, ometi leidis üks vastaja, kes jättis need kõik tühjaks. Raskeim pätkel oli vöörapärane Alaea, mille variantidena pakuti Aenea, Tea, Alahea jm.

3. *Teie ees on katkendid luuletustest, mis on inspireeritud H. Visnapuust ja tema loomingust. Millele H. Visnapuu loomingus igaüks neist viitab (kas mõnele luuletusele, sündmusele, voolule või perioodile) ja milline on autorite suhe H. Visnapuu luulega? (Katkendid pärinesid järgmistest luuletustest: Tiibuse Mari (A. Kitzberg) paroodia "Aig astu ülim", K. Lepiku mälestusluuletus "Surma on ruumid täis", A. Alle epigramm "Ego-geenius", P.-E. Rummo luuletus "Õitsva mandlipuu juures", mille moto võetud Visnapuult).*

Ülesandega tuldi rahuldavalt toime, enam oodanuks kirjandusloolise konteksti tundmist ja arvestamist, näiteks Alle epigrammi suhetamist (ego)futurismiharrastusega eesti kirjanduses ja eriti Visnapuul. Rummo luuletuse kujundikattuvusi Visnapuu loomega nähti ja eritleti seevastu üle ootuste hästi.

4. *Lugege tähelepanelikult läbi H. Visnapuu luuletus "Surnuk sõnade surise" (kogust "Hõbedased kuljused" 1920). Mida iseloomulikkust avab luuletus poeedi enesetunnetusest? Kuidas ilmneb see tema luuletervikus? Missugune on kirjaniku vahetõde loomingulise sõnaga, luulega? Iseloomustage selle luuletuse poeetikat, suhet rahvusliku traditsiooniga.*

See suure punktikaaluga luuleanalüüs osutus raskeks – vahest oli tekst õpilastele suhteliselt võõras ning murdejooned põhjustasid arusaamatusi. Kui ei teatud ega mõistetud konteksti järgi, et surnuk on süstiku murdevaste, kippuski tõlgendus algusest peale eksiteile kalduma. On ammu teada tõsiasi, et mõtte- ja tundesügava luule mõistmise ja tõlgendamise võime on õpilase kirjandustundlikkuse indikaator, nii tulid ka selle ülesande puhul tasemeerinevused eriti selgelt välja.

5. *Mis on futurism? Selgitage, kuidas on sellega seotud H. Visnapuu looming.*

Umbes pooled vastajaist suutsid futurismi määratleda, teati futurismi tulekut Eestisse Venemaa kaudu ja I. Severjanini rolli. Enamik oskas nimetada Visnapuu "Rohelist momenti" ja futuristlikke luuletusi, parim vastaja suutis ka näidata futurismi tähendust Visnapuu loomingus: futurism jõudis Eestisse algele sisu kaotanuna ning oli ka Visnapuul vaid vormi- ja stiiliotsinguline nähtus.

6. *H. Visnapuu oli mitmekülgne literaat, kes viljeles teisigi žanre peale luule ning tegutses kultuurielu mitmes valdkonnas. Nimetage H. Visnapuu tegevusalad ja loominguvaldkonnad (v. a lüürika), viimaseid illustreerige näidetega.*

Ülesanne nõudis selget ja konkreetset vastust. Visnapuu paljudest tegevusvaldkondadest teati vähem tõlketegevust (Balzaci "Šagräänahk", Turgenevi "Aadlipesa" jt), luuleteoreetilist tööd (koos J. Aineloga kirjutatud "Poeetika põhijooni"), "Varamu" toimetajaks olemist. Kasinavõitu olid teadmised Visnapuu draamaloomingust ("Meie küla poisid", "Madaam Sohk ja pojad", "Maa vabaduse eest" jt).

7. *Kujutlege, et kuulute Žüriisse, kes peab andma H. Visnapuu luuleauhinna ühele eesti nüüdisluuletajale. Kellele Teie selle annaksite? Kirjutage põhjendus (kuni 1 lk): miks peaks see luuletaja saama just Visnapuu luuleauhinna?*

Ülesanne eeldas nii kaasaja luule tundmist kui ka H. Visnapuu lüürika sisimise olemuse, n.ö visnapuulikkuse tajumist, samuti oskust oma luule-eelistusi põhjendada. Just viimases osas olidki puudujäägid suuremad: kiputi jääma kidakeelseks või üldsõnaliselt, näiteks esile tõstes auhinnatava poeedi omapärasust või andekust, kuid jättes iseloomustamata andelaadi ja omapära ennast. Ülesanne kujunes omamoodi (luule) sotsioloogiliseks miniküsitluseks. Üldpilt oli kirev. Eelarvamus, et pakutakse peaaesjalikult elavaid klassikuid, ei osutunud tõeks. Tõsi, kõige rohkem häält kogus P.-E. Rummo, kuid suurem osa vastajaist ei hoolinud Parnassist – noortel on oma lemmikud, keda mõneski vastuses väga kaunisõnaliselt kaitsti: Indrek Hirv, Tõnu Trubetsky, Jim Ollinovski, Kauksi Ülle, kuni Ämblik Makeni. Ei puudunud ka tänapäeva luule karm kriitik, kelle arvates kaasaja poeedid on vaid rahahimulised tänavalaulikud ja Visnapuu väärilist nende seas leida ei ole.

8. *A. Gailiti teoseid on tõlgitud paljudesse võõrkeeltesse. Kirjutage lünkadesse tõlke keel ja teose pealkiri eesti keeles. (Lisatud olid 5 tõlke pealkirjad võõrkeeles).*

See oli lõppvooru kergeim, tujutõstmise ülesanne. Oli vaid üksikuid eksimusi, näiteks pandi pealkiri "Nippernaht und die Jahreszeiten" otse eesti keelde ümber, arvestamata, et originaalis tunneme siiski ainult "Toomas Nipernaadit".

9. A. Mägi on kirjutanud mälestusteoses "August Gailit 1891-1960": "Gailit pole kujundajana rahul reaalsuse lamedusega, ta tõstab lagendikelt kaljusid ja kaevab kuristikke, pillub hal-lusele eredaid värve, süütab udus tulesid. Autori fantaasia purustab tegelikkuse piirid ka argielulises motiivistikus. Tegelikkuse, kuid mitte usutavuse. Gailit on kahtlemata eesti kirjanduse andekaim valetaja." Milliseid kinnitusi A. Mägi väitele leiata A. Gailiti loomingust? Kuidas hindate sellelt pinnalt nn kunsttõe ja elutõe vahekorda A. Gailiti loomingus?

Üks vastajaist alustas nõnda: "Seda väidet pole raske põhjendada." Nii oligi – vastused olid ühtlaselt heal tasemel ning Mägi väitega soostuvad. Ootuspäraselt tegeles enamik vasta-jaid "Toomas Nipernaadi" ja "Ekke Mooriga", kuid osati näha kaugemaidki paralleele, näiteks Gailiti romaane Ristikivi "Hingede ööga" kõrvuti asetades.

10. Kujutlege, et üks suur Euroopa kirjastus kavatses tõlki-da ja välja anda ühe A. Gailiti romaani. Millist romaani soovitaksite? Kirjutage kiri, milles selgitate A. Gailiti romaani tähendust Eestile ja Euroopale ning veenate kirjastust Teie valikuga soostuma.

See oli Gailiti loomingut puudutavatest üles-annetest suurima punktikaaluga. Oodati romaani analüüsi, mis võtaks arvesse võimalikke lugejaid väljaspool eesti kultuuriruumi. Tun-dub, et sellisele distantseerunud, veidi Eesti-võõrale vaatepunktile asumine oli raske. Gaili-ti romaanide pingerida õpilaste eelistuses kujunes järgmiseks: "Leegitsev süda" (16 soovitud), "Toomas Nipernaadi" (9), "Karge meri" ja "Üle rahutu vee"(4).

11. Nimetage tegelased, keda järgnevais katkendeis kirjeldatakse, ja teosed, millest katkendid on pärit. Tegelased olid järgmised: Tralla ("Toomas Nipernaadi"), Taavet Rabarand ("Leegitsev süda"), Jevdokia Ääreküla ("Ekke Moor"), narr Pimpa (novell "Põhjaneitsi"), lapi tüdruk Lassi ("Ekke Moor").

Ülesanne lahendati hästi. Raskusi oli narr Pimpa, Lassi ja Jevdokia äratundmisega – viimasel juhul pakuti teisi võimukaid naisi Gailiti romaanidest.

12. Kirjanduskriitik T. Liiv on väitnud: "Gailitil korduvad tege-lased, kes kalduvad elu võtma karnevali või teatrina. See teeb ta loomingu mingis väga ilusas mõttes teatripäraseks. /- -/ Kahtlemata on Gailiti loomingu aluseks kontseptsioon elust kui tunnetuslikust teatrist." kas olete sellega nõus? Põhjendage oma nõustumist või mittenoustumist, kasutades 2-3 näidet erinevatest romaanidest ja novellidest.

Nagu 9. ülesande puhul, olid siingi vastused küllalt veenvad, kuid eriti huvitavaid mõtte-käike ega teoste kõrvutusi ei kohanud. Suure-malt jaolt piirduti Ekke Moori ja Toomas Ni-pernaadi iseloomustamise ning paremal juhul võrdlemisega, asetamata neid laiemasse, elu teatraalsuse mõtteraamistikku. T. Liivi iseene-sest intrigeeriv võide ei ärritanud õpilasi vastu väitlema, nagu võinuks oodata. Huvitav oli Gai-

litis lavastajaande ja ta loomingus lavastuslik-kuse nägemine-põhjendamine mõnes vastuses.

13. Mis ühendab ja mis eristab A. Gailitit ja H. Visnapuud (eluloos, maailmavaates, loomingu üldlaadis, põhimotiivides jne)? Esitage võrdlus 5-6 teesina.

See ülesanne nõudis võrdluse esitamist kir-jandusolümpiaadide praktikast tuttavalt viisil – teesidena. Kuid nagu varem, õnnestus see ka tänava harva. Kui võrdlus oligi teesidesse vor-mitud, siis tavaliselt oli neid ligi paarkümmend, s.t ei osatud eristada olulist ebaolulisest. Gailiti ja Visnapuu maailmavaate ja loomingu üldlaadi hindamisel varieerusid vastused ühest äärmus-est teise: väideti nii seda, et nad olid väga sar-nased, kui ka seda, et nad täielikult erinesid. Ühed pidasid Visnapuud tõsiloomuliseks mõtle-jaks ja Gailitit kergemeelseks mänguriks, teised suisa vastupidi. Mõlema kirjaniku loomingu ambivalentsus tuli vastuste kogupildis kenasti esile, ent üksikvastustes jäi see varju. Kõige raskemaks osutus põhimotiivide kõrvutamine – enamasti hiiliti sellest lihtsalt mööda.

1995. aasta kirjandusolümpiaadi lõppjärjes-tus kujunes järgmiseks:

1. **Triin Bartels**, Tallinna 20. Kk, 12.kl, õp Aili Tarvo

2. **Kati Lindström**, Tartu Miina Härma Güm-naasium, 12. kl, õp Reet Volmer

3. **Kristi Ilves**, Viljandi C. R. Jakobsoni Güm-naasium, 12. kl, õp Erika Rummel

4.-5. **Tiina Pai**, Rakvere Gümnaasium, 11. kl, õp Mare Muik

Kirsti Ruul, Tallinna 20. Kk, 12. kl, õp Aili Tarvo

Eriahinna said 4. ülesande eest Triin Bar-tels ja 10. ülesande eest Liis Tomson (Viljandi 5. Kk). Tänukirjadega peeti meeles õpilasi ju-hendanud õpetajaid; kui tehnilised põhjused poleks takistanud, oleks neid antud enamgi. Olgu siinkohal edasi öeldud olümpiaadikomis-joni tänu sõnad kõigile õpetajatele, kes kuluta-sid aega ja vaeva noorte kirjandusuuri-jate juhendamisele.

Nooremass rühmas saabus komisjonile õigeaegselt 30 õpilasuurimust (üks töö hilines, mistõttu see teistega ei konkureerinud, kuigi läbi loeti ja hinnangu (õige kõrge) sai) – pea-aegu poole vähem kui vanemas, ent viimaste aastate olümpiaadidega võrreldes on see arv küllaltki konstantne ja ilmselt praegustes olu-des ka optimaalne. Rohkem töid saabus 10. klasside õpilastelt: on ju nende kirjandusteoreetilised teadmised ning kirjutamiskogemus suuremad. Seda põnevam aga, et esivisiikuisse kuulusid valdavalt 9. klasside õpilasuurimu-sed, vaid IV koht kuulus 10. klassi õpilasele. Saabunud tööde põhjal kutsusime lõppvooru 21 õpilast. Pakutud teemadest leidis käsitlemist 15. Populaarseimaks teemaks osutus "Naistege-lasi A. Gailiti romaanides (või novellides)" (8 tööd), järgnes "Visnapuu ja Ing". Korduvalt va-liti ka "Meri ja inimene (A. Gailiti "Karge meri" ja A. Mägi "Õitsev meri")", "Ekke Moor ja Toomas Nipernaadi", "H. Visnapuu loodusluule".

Tavapäraselt eelistati proosateemasid luulele: suhtes kaks ühele. Esimese voores esikoht kuulus töid lugenute üksmeelse arvamuse põhjal **Hedvig Priimäele** Tartu Miina Härma Gümnaasiumist (õp R. Volmer) esse "Ekke Moor ja Toomas Nipernaadi" eest. Töö autor valdas vabalt, nõtkete stiilitunnetusega nii valitud käsitluslaadi kui ka ainet. Teine ja kolmas koht kuulusid vastavalt **Liis Palumetsale** ja **Birgit Tolmanile** Ülenurme Gümnaasiumist (õp P. Leiger) uurimistöodega "H. Visnapuu ja keeleuudendus" ning "H. Visnapuu koduluule". Esiviisikusse mahtusid veel **Pille Vengerfeldt** Hugo Treffneri Gümnaasiumist (õp E. Veenpere) ja **Ringa Raudla** C. R. Jakobsoni Gümnaasiumist (õp J. Klettenberg).

Üldjoontes sarnanevad noorema astme uurimuste hädad-puudused vanema astme omadele, kuid tundub, et 9.-10. kl õpilased vajanuksid just tööstruktuuri, sekundaarkirjanduse leidmise ja stiili osas pisut põhjalikumat juhendamist. Lõppvooru ülesandeid lahendama saabus Tartusse 19 noorema vanuserühma õpilast. Ülesanded nõudsid Gailiti ja Visnapuu loomete ja peateoste, aga ka üldise kuluurikonteksti tundmist. Samuti eeldasime teatud hulga kirjandusteoreetiliste põhimõistete valdamist. Erineva kaaluga ülesannetes oli võimalik saada 160 punkti. Võitja punktisumma oli 130, seega maksimumile üsna lähedal, samas aga viimased kaks lahendajat said vaid 37 punkti. Keskmine punktisumma kõikus 70 ja 80 vahel.

1. ü l e s a n n e. *Mõttest lahti H. Visnapuu mälestusteraamatu "Päike ja jõgi" pealkiri. Milliste põhjendustega hoidis analoogilist teost kirjutamast A. Gailit?*

Kuigi küsimuse esimesele poolele vastasid kõik, oli vastuste tase küllaltki erinev. Paremates töödes seostati mälestusteraamatu pealkirja nii Visnapuu elukäigu kui ka samanimelise luulekoguga, interpreteeriti-avati mitmeti sümboleid "päike" ja "jõgi". Nõrgemad tööd sisaldasid üsna üldsõnalist keerutamist, mõtte- ja sõnakordusi. Küsimuse teine pool andis vaid paar silmapaistvat käsitlust, enamikus töödes jäi üldse vastamata. Paaril juhul arvati, et Gailit kartis avaldada mälestustekogu, kuna "...avalikkus ja rahvas oleks teda hukka mõistnud"(!).

2. *Iseloomusta lühidalt "Siuru" elutunnetust. Nimeta siurulaste esikkogud.*

Vastuste analüüs näitas, et enamik vastanuid "Siuru" probleemistikus loodetud määral ei orienteeru. Üldisemad puudujärgid: kusagilt kuulnud-loetud märksõnadele (*boheemlane, skandaal*) ei suudeta ehitada rühmitust iseloomustavat teksti; voolud ja suunad ei eristu vastajate teadvuses (segamini eriti "Siuru", "Tara-pita", "Momendid"); siurulaste esikkogude asemel pakuti nende "Siuru"-eelse debüüti "Kui päike läheb looja"; teoste pealkirjades oli palju ebatäpsusi või ei teatud neid üldse. Tuli ilmsiks tänapäevast lähtuvaid kummalisi arusaamu. Näit: "Gailit oli oma loome algusaastatel väga meelestatud satanismist. Siurulased hin-

dasid eluvabadust. Julgesid elule silma vaadata. Seda tõendab ka Gailiti tahtmine põletada Under"(!).

3. *Miks tekitasid skandaali H. Visnapuu "Kõnelused Issandaga"? Kuidas määratleksid luuletaja suhtumist religiooni?*

Luuletsükli iselaadsust osati põhjendada kõige paremini, märgati tavatut, otsekohest suhet jumalaga, kalduvust epateerimisse ja familiaarsusse, "räigete" sõnade ja väljendite kasutamist jne. Üldjuhul teati, et luuletuses väljenduvad Visnapuu sisemised vastuolud ja heitlused, oma isikliku, dogmadest vaba suhte otsimine jumalasse. Oli vastuseid, kus antud tsükli põhjal väideti, et Visnapuu oli ateist, ei uskunud jumalat ja tegi ateistlikku propagandat.

Raskemaks pähkliks osutus Visnapuu religioosse maailmavaate iseloomustamine, kus oleks tahtnud saada viiteid ja põhjendusi anti-klerikaalsusele (1905. a rev, I ms), luuletaja otsingutele läbi kogemuste ja heitluste mingi kõrgema printsiibi leidmiseks, piibli motiivide kasutamisele luules. Kõige raskemaks osutusid Visnapuu ja soomeugrilise maamuse vahelised suhted. Sellele oli vihje vaid ühes töös. Ei teata, et Visnapuu püüdis seostada piibellikku-monoateistlikku jumalakujutlust põhjamaiste looduskesksete uskumustega.

4. *Milliste kujunditega on saavutatud meeolelu luuletuses "Üle kodumäe"?*

Üldiselt oli küsimust valesti mõistetud. Vastajate enamik piirdus lihtsalt luuletuse üldise meeolelu kirjeldamisega, ümberjutustamisega. Maksimumarvu punkte andis konkreetsete kujundite (epiteedid, personifikatsioonid jne) märkimine. Samas andis see küsimus ka ühe hiilgava lahenduse (sai eripreemia), kus lisaks nõutule oli leitud ka selliseid kujundeid, mille tundmist 9. klassi õpilasel ei julgenud lootagi (inversioon, asündeton, ellips jm). Oli töid, kus olid määratud ka riimid ja instrumentatsioon.

5. *Võrrelda kodumaa-kujundit luuletuses "Kodumaa laul" (1919) ja "Tõmbtuul" (1927). Millest on tingitud luuletaja suhtumise muutus?*

See ülesanne kuulus paremini vastatute hulka: osati kõrvutavalt välja tuua erinevused ning paatose muutumise põhjused. Viimastega jäädgi kohati ka veidi kimpu: nii mõnigi pidas siin oluliseks mainida sõda... Meeldiv oli, et olümpiaadlased ilmutasid originaalseid mõtteid ja märkimisväärset (puhuti liigagi lennukat) fantaasiat.

6. *Loetle H. Visnapuu luulekogude nimekamaid illustreid.*

Olgu nad siis siin nimetatud: Peet Aren, Ado Vabbe, Jaan Vahtra, Voldemar Kangro-Pool, Andrus Johani, Karin Luts, Günther Reindorff, Agaate Veeber. Vastajad teadsid neist üldiselt A. Vabbet, üks ka V. Kangro-Pooli. Korduvalt väideti, et A. Vabbe "illustreeris" valikkogu "Mu ahastus ja armastus". Vaid paar vastanut märkis, et valikkogu illustatsioonid pärinevad varasematest luulekogudest nagu "Amores" jt.

7. *Mida tead A. Gailiti päritolust, kasvukeskkonnast ja sellega seonduvast rahvuslikust identiteedist?*

Kõigis töodes oli mainitud A. Gailiti läti päritolu, kuid andmeid teati vähem. Ligikaudu pooltes töodes püüti päritolu ja kasvukeskkonda seostada ka loominguga. Enamasti kujunesid vastused üsna sarnasteks, erinevusi põhifaktide esitamisel polnud. Omamoodi erandina arvas üks õpilane küll, et A. Gailiti rahvuslik päritolu avastati alles hiljem, kui ta oli juba tuntud kirjanik. Oli ka töid, kus vastaja püüdis kirja panna kogu A. Gailiti eluloo. Enim võibki ehk norida vastuste stiili kallal (näit "... tema (A.G.) paljurahvuseline päritolu on aga palju tolmud üles keerutanud" jms).

8. Täida lüngad. Kes on tervituskõne autor?

Sa tead, vana sõber, et rahvas vajab sinu juubelit rohkem kui sina ise, sest ühe rahva vaimne iseteadvus sõltub tema suurmeeste loomingust. Kirjanikule on sagedasti küllalt, kui kitsas sõprade ring tema talendisse usub, nagu oli seda päevil, sinu nooruses. (- -) Häid dilettante oli eesti kirjanduses küllalt, kuid spontaanselt loovaid ja mehiseid mehi oli vähe. silmad olid eesti ühiskonna ja maailma viletsuse nägemisest haigeks jäänud. Noor oli samades tingimustes "Tuulemaa" kõrgustikkudele resigneerunud ja tuli siis uuesti taotlema oma noorusunistusi "Eesti töö-vabariigi" kavaga. Kuulus 1905. a. "mässaja" häbenes kirjandusõhtul "Estonias" võtta pihku pikka latti, mille otsas oli rahakorjamise kott, kui sina "Estonia" lavalt konrad Mäe pilti välja loosisid.

Sina, noor, seadsid oma leierkasti keset kirjanduslikku turgu, panid sinna ahvi otsa ja hakkasid väntama, et tulge, armsad ristiinimesed ja muidu paganad, ja vaadake. Naljamees! ütlesid habetunud autoriteedid. Kuid nõnda said kirjastus ja albumid, ja oli siis veel täitsamees kirjastuse käimapanemiseks ja asjaajamiseks.

"Tulimuld" 1951, nr. 1 lk 21-22.

Küsimus nõudis Siuru-aegse kirjanduselu avaramat tundmist. 6 kirjutajat sai ülesande eest ühe punkti, olles "Siuru" vaid ühte õigeste kohta paigutanud. Teati ka G. Suitsu ja Fr. Tuglast (tunti ära seosed "Tuulemaa" – G. Suits, "1905. a. mässaja" – Fr. Tuglas). Õigesti märgiti juubilarini nimi, kuigi oli ka neid, kes selleks H. Visnapuud pidasid. Et H. Visnapuu tervituskõne autor oli, teadis 4 vastanut (pakuti veel G. Suitsu, B. Kangrot, A. Mälku, A. Gailitit ennast). Ei teatud aga A. Adsonit, kirjastuse esimeest ja "Siuru" asjaajamise ametliku poole esindajat. Keegi polnud maininud E. Vildet, ühiskonna varjupoole tundlikku kajastajat.

9. Võrdle Toomas Nipernaadit ja Ekke Moori. Sarnasused ja erinevused sõnasta teesidena.

Hakkas silma, et õpilased ei tea, mis on tees – töestatav väide, otustatus, mida autor tahab kaitsta või ümber lükata. Ühes töös oli selle asemel sõnastatud koguni lehekülje jagu mõteteri, nagu neid teismelised oma salmikutesse armastavad kirjutada. Paari töö puhul ilmnes, et üldse ei tuntud "Ekke Moori", mistõttu polnud ka võrdlust. Samas ei puudunud ka hästi sõnastatud, olulist välja toovad teesid. Kahe äärmuse vahele mahtusid kõik ülejäänud tööd, kus sarnasused ning erinevused olid lihtsalt esile toodud.

10. Mis on grotesk? Too näiteid A. Gailiti loomingust.

Groteski mõistet ei tuntud, ometi on just groteskil Gailiti loomingus oluline osa täita. Ainult üks õpilane teadis, et grotesk "on kurbnaljakas või ilus ja inetu korruga". Groteski kui stiilivõtte, kirjandusliku kujundi (või selle loomise) olemust ei suudetud lahti mõtestada. Keegi oleks võinud teada ka groteski mõiste päritolu (Itaalia ornamentaalsed seinamaalingud grottides, kus on ühendatud taimsed ja loomsed elemendid). Punkte saadigi vaid ülesande teise poole eest, näiteid osati tuua nii teoste kui ka tegelaste tasandil. Situatsioonide, objektide kujutamise grotesksust ei tajutud. Rohkem kirjaldati groteski mõju lugejale, s.t groteski kui stiilivõtte kasutamise eesmärki.

11. Kuidas liigitaksid A. Gailiti novelle? Lisa näiteid.

Me ei piiranud liigitamisvõimalusi (kas teemaatikast, vooluloolisest printsiipest, stiilist või autori loomeperioodidest lähtudes). Me ei krimpsutanud nina ka sel puhul, kui kõiki neid võimalusi oli läbiseegi pakutud. Olulisemaks pidasime novellide tundmist. Siin aga tabas komisjoni Gailiti-küsimuste suurim pettumus (oli küll neli tugevat vastust): üldiselt novelle ei tuntud, mõnedel juhtumitel tundus, et neid polnud loetudki. Ühes töös olid nimetatud A. Gailiti följetonikogud ning väidetud, et följetonid jagunevad nii- ja naasugusteks novellideks. See, et žanre tuntakse halvasti, ilmnes nii selle küsimuse põhjal kui ka mujal.

12. Loo kujutluspiilt Toomas Nipernaadist talvel.

See ülesanne pani proovile olümpiaadlaste loovuse ning võime kirjutada loetavat kujundlikku teksti. Nagu töödest näha, kujutatakse Nipernaadit talvel ette üsnagi erinevalt – viinaleburi kuni vagura pereinimeseni. Enamasti usutakse, et Nipernaadi talvel kirjutab oma suvistest seiklustest; istub enesesetõmbunult kodus või siis, vastupidi, liigub elegantselt ja säravalt "kõrgema" seltskonna salongides. Ühes aga ollakse ühel meelel – Nipernaadi ootab kõige rohkem lume sulamist, et võtta jalge alla uued rännuteed.

Laadilt olid tööd valdavalt kirjeldavad, kuid mõnes töös jõuti ka väljapaistvate arutluste ja põhjendusteni.

1995. aasta kirjandusolümpiaadi lõppjärjestus nooremas vanuserühmas kujunes järgmiseks:

1. **Ringa Raudla**, C. R. Jakobsoni Gümnaasium, 9. kl, õp J. Klettenberg
2. **Hedvig Priimägi**, Tartu Miina Härma Gümnaasium, 9. kl, õp R. Volmer
3. **Kristi Kuusk**, Jõgeva 2. Keskkool, 10. kl, õp M. Peda
4. **Pille Vengerfeldt**, Hugo Treffneri Gümnaasium, 10. kl, õp E. Veenpere
5. **Mele Pesti**, Saaremaa Ühisgümnaasium, 10. kl, õp L. Liivamägi.

Eriauhinnad said 4. ülesande eest Ringa Raudla ja 12. ülesande eest Hedvig Priimägi.